

Ukrán és magyar iratok Anatolij Zlenko ukrán külügyminiszter magyarországi látogatásáról 1990 augusztusában

A Szovjetunió és a bipoláris világrend felbomlása az 1980–1990-es évek fordulóján egy sor független állam megalakulását vonta maga után, ezek egyike volt Ukrajna.¹ Az ukrán állam – pontosabban az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság² – viszont 1991. decemberi függetlenné válását megelőzően is ápolta külkapcsolatokat.

Az ukrán szovjet tagköztársaság az Ukrán (bolsevik) Kommunista Párt Központi Bizottságának 1944. február 5-i határozata alapján önálló külügyminisztériummal rendelkezett. A határozat a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának X. közgyűlése során 1944. február 1-jén elfogadott törvényére alapozott, melynek értelmében minden szovjet tagköztársaságnak jogában állt saját külügyi népbiztosságokat alapítani azzal a céllal, hogy diplomáciai és konzuli kapcsolatokat létesítsenek, valamint egyezményeket írthassanak alá külföldi államokkal. A második világháború idején hasonló intézmények felállítása az egyes tagköztársaságokon belül a szovjet vezetőség részéről a Szovjetunió nemzetközi szintéren gyakorolt befolyását volt hivatott megerősíteni. Egyebek mellett amiatt, hogy így legitim módon többszavazatokra tehesse szert az ENSZ-ben. Továbbá így tettek kísérletet az 1939–1940-es területi anektálások legitimálására is, azt a meggyőzési látszatot idézve elő, hogy a tagköztársaságoknak valódi szuverenitásuk van, ebből adódóan pedig saját elhatározásból váltak a szovjet állam részévé. Mindamellet az Ukrán SZSZK ENSZ-taggá válását követően a külügyminisztérium fejlődése gyakorlatilag meg is állt, működése nominálissá vált.³ A Szovjetunió második legnagyobb tagköztársaságaként az Ukrán SZSZK a Szovjetunió alkotmánya alapján is jogosult lett volna önálló külpolitika folytatására, mindamellet a valóságban ezeket a jogokat a szövetségi állam gyakorolta.⁴ Változást az 1980-as évek végétől láthatunk, amikor a Szovjetunió decentralizációja során egyre inkább előtérbe került az a kérdés, hogy az alkotmányban rögzített jogaikkal milyen mértékben élhetnek a különböző tagköztársaságok. Az 1990. márciusi választásokat követően összeülő ukrán Legfelsőbb Tanács ez év július 16-án kiadta az ún. Szuverenitási Deklarációt, melynek X. fejezete széles körű külkap-

¹ A magyar–ukrán kapcsolatok kezdeteire és fejlődésére vonatkozólag lásd PÓTI, 2000; ТКАЧ, 2006; FEDINEC, 2008; FEDINEC, 2012; ANONIM, 2016; JESZENSZKY, 2016, 162–166, 231–232, 263–290; JESZENSZKY, 2019.

² A továbbiakban Ukrán SZSZK.

³ Az Ukrán SZSZK külügyminisztériumának megalakulásával és működésével kapcsolatban lásd GOLOVCSENKO, 2009, 742; PALÁDI, 2021a.

⁴ PALÁDI, 2021b, 9–12.

csolati jogokat állapított meg az Ukrán SZSZK számára.⁵ Ennek értelmében az újonnan megválasztott kormány külügyminisztere, Anatolij Zlenko – egyaránt figyelembe véve Moszkva kül- és belpolitikai lépéseit, valamint függetlenül is a szövetségi államtól – megkezdte az ukrán diplomáciai kapcsolatok kiépítését, melyben legfontosabb partnernek a szomszédos Magyarország bizonyult.⁶

Mivel a magyar külpolitika számára mérvadó volt a jószomszédi kapcsolatépítés és a nemzetpolitika, így nem meglepő, hogy a rendszerváltoztatás kezdetétől a változó nemzetközi helyzethez igazodva Magyarország egyre erőteljesebben és intenzívebben igyekezett kapcsolatot építeni legnagyobb keleti szomszédjával.

Annak ellenére, hogy az Ukrán SZSZK területén az első magyar diplomáciai külképviselet, a Kijevi Főkonzulátus megnyitására már 1969. április 16-án sor került,⁷ ez még nem jelentette a tagköztársasággal való diplomáciai kapcsolatok előrehaladását. A Magyar Köztársaság és az Ukrán SZSZK először kulturális téren vette fel a kapcsolatot egymással, 1989 végén. Mindez akkor még csak Moszkva közvetítésével valósulhatott meg, ami nehézkessé tette a kommunikációt.⁸ Jurij Olenenko ukrán kulturális miniszter vezetésével egy még szovjet ukrán küldöttség látogatott Magyarországra. A hivatali találkozás keretein belül kulturális együttműködési jegyzőkönyv aláírására került sor.⁹ Ugyancsak ebben az időszakban, 1989. november 10-én Kárpátalján – pontosabban Ungváron – Lizanec Péter vezetése alatt sor került a Szovjet Hungarológiai Központ megnyitására is. Az intézet Bródy Andrásnak, a Podkarpatszka Rusz¹⁰ első miniszterelnökének hajdani villájában nyert elhelyezést.¹¹ A kapcsolatépítés kulturális oldalának fontosságáról tanúskodik az 1991. március 1–5. között Ungváron megtartott tudományos konferencia és emlékülés is.¹²

A kulturális kapcsolatokon túl az 1989-es év elsősorban a határátlépés egyszerűsítése miatt hozott változást. 1989-ben a Szovjetunió decentralizálásának keretében a tagköztársaságok külügyminisztériumai megkapták a hivatalos kiutazások ügyintézésének jogát. Emellett a szovjet–magyar határon, az 1989 januárjában aláírt kishatárforgalmi

⁵ MNL OL XIX–J–1–k 1990. 89. dob. 145-1-6114-4. Nyilatkozat Ukrajna állami szuverenitásáról. Elfogadta az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa 1990. július 16-án.

⁶ A kapcsolatépítés jogi és diplomáciai nehézségeire vonatkozólag lásd PALÁDI, 2021b.

⁷ MKÉ, 1969, 56. Az első kijevi főkonzul, Kovács Vilmos 1969. március 12-én kapta meg kinevezését. BARÁTH–GECSENYI, 2015, 131.

⁸ GLATZ, 2012, 3; MNL OL XIX–J–1–j 1990. 72. dob. 145-13-002473/3/1990. Tájékoztató Göncz Árpád köztársasági elnök ukránjai utazásáról. 1990. október 2. 3.

⁹ ANONIM, 2016, 10.

¹⁰ A Podkarpatszka Rusz – a jelenlegi Kárpátalja területének megnevezése az 1919–1938 közötti időszakban, amikor a terület a saint-germaini békeszerződés értelmében csehszlovák fennhatóság alá került. A mostani Kárpátalja területéhez viszonyítva akkoriban Csap város és annak térsége nem tartozott az adminisztratív egységhez, Lakárd (szlovákul: Lekárovce, most Szlovákia része) viszont igen.

¹¹ VEHES–MOLNÁR–MOLNÁR, 2011, 186.

¹² MNL OL XIX–J–1–j 1991. 2. d. 0031/6/1991. Tájékoztató a határon túli magyarokkal és a szomszédos országokkal összefüggő kérdésekről (1991/5.) 1991. március 25. Közli: SÁRINGER, 2018, 829–830.

egyezmény¹³ alapján, az 1989 márciusában bevezetett egyszerűsített határátlépés megnövelte a határforgalmat: kevesebb mint egy év alatt több mint hatmillió határátlépésre került sor a kishatáron.¹⁴ A magyar–ukrán kapcsolatok fejlesztése tehát – főképp kulturális és határforgalmi szinten – már Horn Gyula külügyminiszteri működése¹⁵ alatt is tapasztalható volt, ugyanakkor utóbbinak az 1990 februárjában megfogalmazott külpolitikai terveiben még nem kapott jelentős szerepet az Ukrán SZSZK-val való kapcsolat. Csupán az ungvári konzulátus 1988 novembere óta tervezett felállítása, valamint a kishatárforgalmi egyezmény végrehajtása került megjelölésre az 1990-es évre.¹⁶ Az 1990 májusában megalakuló Antall-kormány viszont sokkal jelentősebb célokat fogalmazott meg az ukrán tagköztársasággal, a későbbiekben pedig már a független Ukrajnával szemben.

Az Ukrajnával történő kapcsolatfelvétel az új magyar kormány külpolitikai szemléletéből fakadt, amely racionális keretek között támogatta a Szovjetunió népeinek, tagköztársaságainak önrendelkezését, valamint igyekezett a korábbi államszocialista vezetéssel szemben nem alárendelni magát a szovjet kapcsolatoknak. A kapcsolatépítések legfontosabb állomásait a kétoldalú találkozók alkották, amelyek során új egyezményeket készítettek elő és írtak alá.

Az Antall-kormány időszakának első magyar–ukrán külügyminiszteri találkozására 1990 augusztusában került sor. Jeszenszky Géza külügyminiszter meghívására 1990. augusztus 23–26. között Budapesten tartózkodott ukrán kollégája, Anatolij Zlenko. Látogatásakor, melyre csak az ukrán kormány megalakulása után kerülhetett sor,¹⁷ az ukrán külügyért Antall József miniszterelnök is fogadta, „*aki kívánatosnak és időszertűnek minősítette a közvetlen kapcsolatok fejlesztését a szomszédos Ukrajnával, a Szovjetunióban végbemenő átalakulásoknak megfelelően*”.¹⁸ Ezt követően augusztus 24-én megbeszélések folytak Jeszenszky Gézával,¹⁹ valamint Katona Tamás államtitkárral és Szokai Imre helyettes államtitkárral is.²⁰

¹³ MNL OL XIX–J–1–k 1990. 88. dob. 145-1-1831. Tóth Loránd feljegyzése a magyar–szovjet kapcsolatok 1989–1990-es alakulásáról. Budapest, 1990. február 5.

¹⁴ MNL OL XIX–J–1–j 1990. 78. dob. 145-93-1243. A kijevei főkonzulátus jelentése az 1989. évi tevékenységéről. Kijev, 1990. február 23.

¹⁵ 1989. május 10. – 1990. május 23. között Horn Gyula volt a Magyar Népköztársaság, majd pedig a Magyar Köztársaság külügyminisztere. Az Antall-kormány megalakításával őt követte a poszton Jeszenszky Géza külügyminiszter.

¹⁶ MNL OL XIX–J–1–j 1990. 78. dob. 145-93-1243. A kijevei főkonzulátus jelentése az 1989. évi tevékenységéről. Kijev, 1990. február 23.

¹⁷ MNL OL XIX–J–1–j 1990. 72. dob. 145-13-002473/1990. Göncz Árpád kijevei utazása. 1990. július 2.

¹⁸ MNL OL, XIX–J–1–j 1990. 71. dob. 002916/1/1990. Jelentés a Kormánynak A. M. Zlenko ukrán külügyminiszter magyarországi látogatásáról. 1990. szeptember 7.

¹⁹ MNL OL XIX–J–1–j 1990. 72. dob. 145-13-002526/1/1990. Tárgyalási témavázlat Jeszenszky Géza külügyminiszter úrnak az Anatolij Zlenko ukrán külügyminiszterrel folytatandó tárgyalásokhoz. 1990. augusztus 22.; JESZENSZKY, 2016, 163.

²⁰ MNL OL XIX–J–1–j 1990. 71. dob. 002916/2/1990. Tárgyalási témavázlat Szokai Imre úr részére az A. M. Zlenko ukrán külügyminiszterrel folytatandó megbeszéléshez. 1990. szeptember 6.

Mint arról a látogatást követően a sajtó is tudósított: „*Véleménycserére került sor Ukrajna és Magyarország jövőbeli kapcsolatairól, köztük diplomáciai, konzuli vagy kereskedelmi képviseletek létesítésének lehetőségeiről. A felek megegyeztek abban, hogy kedvező feltételeket teremtenek az ukrán és magyar állampolgárok közvetlen kapcsolatainak ápolásához, és minden tőlük telhetőt megtesznek a kishatárforgalom fejlesztéséért, az egyszerűsített határátlépés nemrégiben elrendelt felfüggesztésének mielőbbi hatályon kívül helyezéséért. Elősegítik a közvélemény objektív tájékoztatását a két országban végbemenő folyamatokról.*”²¹ Ezeket túl tárgyaltak többek között a gazdasági, környezetvédelmi és kulturális együttműködésről, az ehhez kapcsolódó dokumentumtervezetek kidolgozásáról. A gazdasági kapcsolatok élénkítése érdekében célszerűnek találták felújítani a Magyar–ukrán Gazdasági Együttműködési Kormányközi Bizottság tevékenységét, illetve szakértői tárgyalások kezdeményezését a gazdasági kooperációról.²²

Budapesti tartózkodása során Zlenko válaszlátogatásra hívta meg Jeszenszky Gézát.²³ A magyarországi házigazdák Jeszenszky ukrainai látogatását a külügyminiszter tervezett hivatalos moszkvai útjához igazítva október 24-re javasolták,²⁴ illetve megerősítették Vitalij Maszol ukrán miniszterelnök magyarországi látogatására szóló meghívását.²⁵

Az ukrán külügyminiszter budapesti látogatása nagy nemzetközi visszhangot váltott ki, kiváltképpen a környező országokban. Zlenko szeptember 5-i, kissé elfogult megfogalmazása szerint „*szinte versengés indult meg az Ukrajnával való kapcsolatok felvételeért.*” Beszámolt arról, hogy a lengyel külügyminiszter már jelentkezett, hogy szeretne Kijevbe utazni, valamint azt, hogy „*[a] szlovák kormány*”²⁶ bejelentette, hogy Ukrajnában főkonzulátust fognak nyitni, de erről egyetlen ukrán vezetővel, a külügyminisztériummal sem tárgyaltak.²⁷ Zlenko a kijevi magyar főkonzullal való beszélgetése során szóvá is tette magyarországi látogatása tapasztalatait, melyről rendkívül pozitívan nyilatkozott.²⁸

²¹ *Magyar Hírlap*, 1990. augusztus 28. 3; MNL OL XIX–J–1–j 1990. 71. dob. 002916/1/1990. Jelentés a Kormánynak A. M. Zlenko ukrán külügyminiszter magyarországi látogatásáról. 1990. szeptember 7.

²² MNL OL XIX–J–1–j 1990. 71. dob. 002916/5/1990. Emlékeztető A. M. Zlenko ukrán külügyminiszter magyarországi tárgyalásai során felmerült kérdésekről. 1990. szeptember 5.

²³ Vö. MNL OL XIX–J–1–j 1990. 72. dob. 145-13-003153/1990. Jeszenszky Géza kijevi látogatása. 1990. október 1.

²⁴ MNL OL XIX–J–1–j 1990. 71. dob. 002916/2/1990. Tárgyalási témavázlat Szokai Imre úr részére az A. M. Zlenko ukrán külügyminiszterrel folytatandó megbeszéléshez. 1990. szeptember 6. 1.

²⁵ MNL OL XIX–J–1–j 1990. 71. dob. 002916/1/1990. Jelentés a Kormánynak A. M. Zlenko ukrán külügyminiszter magyarországi látogatásáról. 1990. szeptember 7.

²⁶ Csehszlovákia 1968. évi szövetségi alkotmánya értelmében a Szlovák Szocialista Köztársaság a tagállami ügyek ellátására külön kormányt állított fel. A külpolitika csehszlovák szövetségi ügynek számított, viszont a Vladimír Mečiar vezette szlovák köztársasági kormány egyre inkább arra törekedett, hogy Szlovákia nemzetközi téren is önállósuljon, 1990 végén önálló külügyminisztériumot is létrehozott. HAMBERGER–SZILÁGYI, 2000, 59–65.

²⁷ MNL OL XIX–J–1–j 1990. 71. dob. 145-114-002916/3/1990. Zlenko látogatásának nemzetközi vonzatai. 1990. szeptember 6.; PÁLDI, 1996, 200–201.

²⁸ PÁLDI, 1996, 200–201.

Olyannyira, hogy „[k]özölte, hogy a budapesti megállapodásnak megfelelően ezután a [kijevi] főkonzulátust diplomáciai képviselőnek, a főkonzult pedig nagykövetnek tekinti [...]”²⁹

Viszont az ukrán külügyminiszter augusztusi látogatása Budapesten – a különböző jellegű dokumentumtervezetek munkálatainak elindításán túl – arra volt hivatott, hogy kellőképp előkészítse Göncz Árpád közel egy hónappal későbbi, szeptemberre be tervezett kijevi látogatását.³⁰ A magyar köztársasági elnök hivatalos ukrajnai útjára végül szeptember 27–29-én került sor.³¹

A címmel összhangban lévő, közölni kívánt források magyar részről a Külügyminisztérium titkos ügykezelésű visszaminősített dokumentumai, melyek a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának őrzésében vannak. Ukrán részről az Ukrán Kommunista Párt részére felterjesztett külügyminiszteri jelentés a látogatásról, mely Ukrajna Társadalmi Egyesületeinek Központi Állami Levéltárában (Центральний державний архів громадських об’єднань України, м. Київ, СДАНО) lelhető fel, Kijevben.

*

²⁹ MNL OL XIX–J–1–j 1990. 72. dob. 145-13-002473/1/1990. Göncz Árpád kijevi utazása. 1990. augusztus 29.

³⁰ MNL OL XIX–J–1–j 1990. 72. dob. 145-13-002526/1990. Magyar–ukrán magas szintű látogatások. 1990. július 4.

³¹ MKÉ, 1990, 70.

1.

Jelentés Anatolij Zlenkónak, az Ukrán SZSZK külügyminiszterének a Magyar Köztársaságba történő látogatásáról 1990 augusztusában

CDAHO f. 1., op. 32., gy. 2793., l. 76–77.

Eredeti. Gépírás.

Fordítás³²

AZ UKRÁN SZSZK KÜLÜGYMINISZTERIUMA

(Címer)

28.08.90. №1/10-4485³³

Az Ukrán Kommunista Pártnak

Jelentés

az Ukrán SZSZK külügyminiszterének a Magyar Köztársaságba történő látogatásáról

Ez év augusztus 23–26-án Jeszenszky Géza³⁴ magyar külügyminiszter meghívására Budapesten tartózkodtam. Magyarországi látogatásom folyamán sor került Antall Józseffel,³⁵ a Magyar Köztársaság miniszterelnökével való találkozásra és tárgyalásra.

A tárgyalások és a tág gondolatcserék menetében a magyar fél minden lehetséges módon hangsúlyozta azt, hogy nincsenek olyan történelmi problémák, amelyek bonyolíthatnák az Ukrajnával folytatott kétoldalú kapcsolatokat, valamint hangot adott azon szándékának, miszerint jószomszédi, kölcsönösen előnyös kapcsolatok épüljenek ki Ukrajnával; konkrét területeket illetően tettek javaslatokat az együttműködés bővítésére. A magyarok felajánlották, hogy a Magyar Köztársaság területén nyíljon meg az Ukrán SZSZK főkonzulátusa, valamint érdekeltségüket fejezték ki saját konzulátus megnyitása tárgyában Ungváron.³⁶ A későbbiekben diplomáciai képviseletek cseréjére való készség is kifejezésre került, valamint javaslatot tettek a magyar és ukrán külügyminisztériumok közötti folyamatos kapcsolattartásra.

A fogadó fél, miközben elégedettségét fejezte ki a kárpátaljai magyar kisebbség iránti viszonyulást illetően, egyidejűleg hangsúlyozta az egyszerűsített határátlépés gyakorlata-

³² A közreadó fordítása.

³³ Az eredeti szövegben kézírással jegyzett részeket a közölt források mindegyikében dőlt betűkkel jelenítjük meg.

³⁴ Jeszenszky Géza (1941) történész, politikus, diplomata. 1990–1994 között az Antall- és Boros-kormány külügyminisztere, 1998–2002 között washingtoni, 2011–2014 között norvégiai és izlandi nagykövet.

³⁵ Antall József (1932–1993) történész, politikus. 1989-től a Magyar Demokrata Fórum elnöke, 1990-től az 1993-ban bekövetkezett haláláig Magyarország miniszterelnöke.

³⁶ Ungvár (ma: Ужгород [Uzshorod], UA). Az ungvári konzuli hivatal 1991 augusztusában kezdte meg működését. MKÉ, 1991, 50.

nak mielőbbi visszaállítását.³⁷ Javaslatok fogalmazódtak meg a kárpátaljai magyar kisebbség szellemi, nyelvi és kulturális szükségleteinek kielégítését célzó, az Ukrajna SZSZK és a Magyar Köztársaság közötti jövőbeni együttműködésről szóló megállapodás dokumentálására.

A beszélgetések során felmerült a határkérdés. Mind a miniszterelnök, mind a külügyminiszter egyaránt hangsúlyozta,³⁸ hogy Magyarországot ebben a kérdésben az európai határok felülvizsgálatának sérthetetlenségéről szóló helsinki záróokmány elvei³⁹ vezérlik. A látogatás fő eredményeit közös közlemény tükrözi.

Mindkét fél kifejezésre juttatta azon kívánságát, miszerint Göncz Árpádnak,⁴⁰ a Magyar Köztársaság elnökének idén szeptemberre tervezett hivatalos kijevi látogatása,⁴¹ majd pedig Jeszenszky Gézának, a Magyar Köztársaság külügyminiszterének ukrainai, valamint Vitalij Andrijovics Maszolnak,⁴² az Ukrajna SZSZK Minisztertanácsa elnökének Magyarországi látogatása a tárgyalt kérdések gyakorlati megoldását helyezze előtérbe.

Az Ukrajna SZSZK külügyminiszterének magyarországi látogatása és az elért megállapodások alapját képezhetik a két köztársaság közötti kétoldalú kapcsolatok továbbfejlesztésének, hozzájárulnak az Ukrajna SZSZK nemzetközi jogi szubjektumként történő megszilárdulásához, valamint tekintélyének megerősödéséhez nemzetközi szinten.

Az ukrán–magyar kapcsolatok fejlesztésére irányuló erőfeszítések fokozása és konkrét tartalommal való megtöltése érdekében az Ukrajna SZSZK Külügyminisztériuma abból indul ki, hogy kellő figyelmet kell fordítani Göncz Árpád magyar köztársasági elnök ukrainai látogatása politikai és szervezési támogatására. Javasoljuk, hogy erre a látogatásra ez év szeptember utolsó harmadában kerüljön sor, eredményeként pedig kerüljön aláírásra egy közös nyilatkozat vagy egyéb dokumentum, amely a Magyarországgal történő átfogó kétoldalú kapcsolatok bővítésére összpontosítana.

E tekintetben szükségesnek tartanánk megbízni az Ukrajna SZSZK Minisztertanácsának Állami Külpolitikai Bizottságát, a Külügyminisztériumot, a KGB-t, a Belügyminisztériumot, a Pénzügyminisztériumot, az Állami Vámellenőrzési Osztályt, a Kulturális

³⁷ 1990. július 20-án a Szovjetunió Minisztertanácsa határozatában felfüggesztette az 1988 őszén életbe léptetett egyszerűsített határátlépést.

³⁸ A dokumentum jobb alsó részén egy bélyegző lenyomata található a következő orosz nyelvű szöveggel: „UKRAJNA KOMMUNISTA PÁRT Általános Osztály. II. szektor. Beérk.[ező] № 2419/157, 2. oldalon. 1990. augusztus 28. Visszaküldendő” («ЦК КОМПАРТИИ УКРАИНЫ Общій отдел. II сектор. Вх. № 2419/157 на 2 л. «28» 08. 1990 г. Подлежит возврату»).

³⁹ Utalás az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet országai által 1975. augusztus 1-jén Helsinkiben aláírt dokumentumra, illetve az ebben megfogalmazott 10 alapelvre (helsinki dekalóg), ami a tagállamok egymás közti kapcsolatait, illetve a tagállamok és állampolgárai közötti viszonyt szabályozta.

⁴⁰ Göncz Árpád (1922–2015) író, műfordító, államférfi, 1945–1947 között Kovács Béla kisgazda főtitkár személyi titkára, 1956-os szerepe miatt a Bibó-perben 1958-ban életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték, ahonnan 1963-ban az általános amnesztiával szabadult. 1988-ban a Szabad Demokraták Szövetségének egyik alapítója, 1990–2000 között Magyarország köztársasági elnöke.

⁴¹ A látogatásra 1990. szeptember 27–29-én került sor.

⁴² Vitalij Andrijovics Maszol (1928–2018) szovjet és ukrán államférfi, 1987 novembere és 1990 októbere között az Ukrajna SZSZK Minisztertanácsának elnöke, utódja ezen a poszton Vitold Fokin lett. 1994–1995-ben Ukrajna miniszterelnöke. 1990–1998 között parlamenti képviselő.

Minisztériumot, az Oktatási Minisztériumot, a Felsőoktatási Minisztériumot, az Igazságügyi Minisztériumot, az Egészségügyi Minisztériumot, az Agrár-ipari Bizottságot, az Állami Ökológiai Bizottságot, az Állami Nemzetiségi Bizottságot, az Ukrán SZSZK Tudományos Akadémiáját, az Állami Ifjúsági, Testnevelési és Sportbizottságot, valamint a Kárpátaljai Regionális Végrehajtó Bizottságot a magyar kulturális-oktatási szervezet⁴³ bevonásával együtt, hogy ez év szeptember 10-ig javaslatokat tegyenek és dolgozzák ki konkrét intézkedések terveit a Magyar Köztársaság elnökének ukrainai látogatására való felkészülés érdekében.

Az Ukrán SZSZK Külügyminisztériumának szakértői tartanak megbeszélést a Magyar Köztársaság Külügyminisztériumának képviselőivel, hogy megállapodjanak a magyar elnök látogatásának záródokumentumaiban.

Kérem áttekintését.

Miniszter

(Aláírás)

A.[natolij] M.[akszimovics] Zlenko⁴⁴

Доповідна записка про візит міністра закордонних справ УРСР Анатолія Зленка до Угорської Республіки в серпні 1990 року

МІНІСТЕРСТВО
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ
УКРАЇНСЬКОЇ РСР
(МЗС УРСР) (Герб)
28.08.90. №1/10-4485⁴⁵

ЦК Компартії України

Доповідна записка
про візит міністра закордонних справ УРСР
до Угорської Республіки

23–26 серпня ц. р. знаходився в Будапешті на запрошення міністра закордонних справ Угорської Республіки Г. Єсенські. Під час візиту до Угорщини мала місце зустріч і бесіда з прем'єр-міністром УР Й. Анталлом.

В ході переговорів і широкого обміну думками угорська сторона всіляко підкреслювала відсутність історичних проблем, що могли б ускладнювати

⁴³ Az utalás valószínűleg a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetségre (a továbbiakban: KMKSZ) vonatkozik. Bővebben a KMKSZ történetéről lásd *Kronológia a KMKSZ történetéből. Történeti áttekintés*. URL: <https://kmksz.com.ua/magunkrol/kronologia-a-kmksz-tortenetebol/>. (Utolsó letöltés: 2021. június 30.)

⁴⁴ Anatolij Zlenko (1938–2021) szovjet és ukrán diplomata. 1967-től kezdve látott el diplomáciai feladatokat, külföldön is (UNESCO, ENSZ). 1990–1994 és 2000–2003 között Ukrajna külügyminisztere. Bővebben Zlenko munkásságáról lásd ТАВАЦСНИК, 2009, 728; ПАЛАДИ, 2021a.

⁴⁵ Az eredeti szövegben kézírással jegyzett részeket dőlt betűvel jelentjük meg.

двосторонні зв'язки з Україною, а також наголошувала на своєму бажанні встановити добросусідські взаємовигідні відносини з Україною; пропонувались конкретні сфери для розширення співробітництва. Угорці запропонували відкрити Генеральне консульство УРСР на території Угорської Республіки і висловили зацікавленість у відкритті своєї консульської установи в Ужгороді. Була виявлена готовність і до обміну згодом дипломатичними представництвами, пропонувалось підтримувати постійні контакти між МЗС Угорщини та України.

Приймаюча сторона, висловлюючи своє задоволення ставленням до угорської меншості в Закарпатті, разом із тим наголошувала на якнайшвидшому відновленні практики спрощеного переходу кордону. Вносились пропозиції щодо документального оформлення домовленості про майбутнє співробітництво між УРСР та УР у задоволенні духовних, мовних та культурних потреб угорської меншості в Закарпатті.

В бесідах порушувалось питання про ставлення до кордонів. Як прем'єр-міністр, так і міністр закордонних справ підкреслювали,⁴⁶ що Угорщина в цьому питанні керується принципами Хельсінкського (sic!) Заключного акту про непорушність перегляду кордонів, що склалися в Європі. Основні підсумки візиту відбито в спільному комюніке.

З обох боків висловлювалось бажання, щоб офіційний візит у вересні цього року президента УР А. Генца до Києва і наступні візити міністра закордонних справ УР Г. Єсенські на Україну і Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола – до Угорщини, були використані для практичного вирішення обговорюваних проблем.

Візит міністра закордонних справ УРСР до Угорщини та досягнуті домовленості можуть бути основою подальшого розвитку двосторонніх зв'язків між двома республіками, сприятимуть утвердженню міжнародно-правової суб'єктності Української РСР, зміцненню її авторитету на міжнародній арені.

З метою нарощування зусиль по розвитку українсько-угорських відносин, наповнення їх конкретним змістом МЗС УРСР виходить з необхідності приділення належної уваги політичному і організаційному забезпеченню візиту президента Угорщини А. Генца на Україну. Пропонується, щоб цей візит відбувся в третій декаді вересня ц. р., а його результатом було підписання спільної заяви або іншого документа, зорієнтованого на розширення всебічних двосторонніх зв'язків з Угорщиною.

У зв'язку з цим вважали б за необхідне долучити Державній зовнішньополітичній комісії РМ УРСР, МЗС, КДБ, МВС, Мінфіну, Управлінню державного митного контролю, Мінкультури, Міносвіті, Мінвузу, Мін[?]юсту, Мінздраву, Держагропрому, Держкомітету по екології, Держкомітету у справах національностей, АН УРСР,

⁴⁶ A dokumentum jobb alsó részén egy bélyegző lenyomata található a következő orosz nyelvű szöveggel: „UKRÁN KOMMUNISTA PÁRT Általános Osztály. II. szektor. Beérk.[ező] № 2419/157, 2 oldalon. 1990. augusztus 28. Visszaküldendő” («ЦК КОМПАРТИИ УКРАИНЫ Общий отдел. II сектор. Вх. № 2419/157 на 2 л. «28» 08. 1990 г. Подлежит возврату»).

Держкомітету у справах молоді, фізичної культури та спорту, а також Закарпатському обласному комітету з залученням угорського культурно-освітнього товариства до 10 вересня ц. р. подати пропозиції і розробити план конкретних заходів по підготовці візиту президента Угорської Республіки на Україну.

МЗС УРСР провести експертну зустріч з представниками МЗС УР для погодження підсумкових документів про візит президента Угорщини.

Прошу розглянути.

Міністр
(Підпис)
А. М. Зленко

2.

Tárgyalási témavázlat Jeszenszky Géza részére az A. M. Zlenko ukrán külügyminiszterrel folytatandó megbeszéléshez

1990. augusztus 22.

MNL OL XIX–J–1–j 1990. 72. dob. 002526/1.

Külügyminisztérium
3. Területi Főosztály
Szovjet referatúra
Kontra Ferenc⁴⁷
742/3
002526/1/1990

Szigorúan titkos!
Készült: 2 példányban
Kapja: Jeszenszky Géza úr

Feljegyzés

Tárgy: Tárgyalási témavázlat Jeszenszky Géza külügyminiszter úrnak az Anatolij Makszimovics ZLENKO ukrán külügyminiszterrel folytatandó tárgyalásokhoz

- Örömmel szolgál, hogy Anatolij Zlenko úr külügyminiszterré történt kinevezését követő első külföldi útja⁴⁸ a Magyar Köztársaságba vezetett. Ezzel ukrán részről viszonzva érezzük azt a fontosságot, amelyet mi is tulajdonítunk az országaink közötti kapcsolatoknak.
- A magyarországi rendszerátalakítás új prioritásait teremtett a magyar külpolitika számára is. Független, a nemzeti érdekek elsődlegességén alapuló külpolitikát folyta-

⁴⁷ Kontra Ferenc (1954) 1977-ben kezdte pályafutását a magyar Külügyminisztérium munkatársaként. 1989 márciusától I. osztályú titkár az I. Területi Főosztályon. 1990-ben áthelyezték a III. Területi Főosztályra. 1991. június 1-től a III. Területi Főosztály főosztályvezető-helyettese volt. 2002–2005 között moszkvai, 2008–2012 között minszki nagykövet. SÁRINGER, 2018, 122.

⁴⁸ Jelen forrásban az aláhúzások a szövegkiemelővel való aláhúzásokat jelölik.

tünk. A jövőben Magyarország külpolitikájának legjelentősebb területe a tág értelemben vett Európa lesz.

- Kapcsolataink a nyugati országokkal: – az egyesülő Németországgal,
 - Nagy-Britanniával,
 - Franciaországgal,
 - az Egyesült Államokkal.
- Jelentős lépéseket tettünk a nyugat-európai integrációs szervezetekhez való közeledés irányába (Európa Tanács, Közös Piac, NATO).
- Jószomszédi kapcsolatokra törekszünk a szomszédos országokkal.
 - Pentagonális együttműködés⁴⁹
 - Regionális együttműködés a Kárpátok–Tisza térségében.
- A Szovjetunióval korrekt, jószomszédi kapcsolatok kialakítására törekszünk. Nem tartjuk célravezető eszköznek a határátlépések korlátozását. Azt szeretnénk, ha a Szovjetunió és az önállóvá váló tagköztársaságok nem rekednének ki az európai folyamatokból.
- A szovjet csapatok kivonása. Biztonságunk garanciáját egy új, összeurópai kollektív biztonsági és együttműködési rendszer keretében képzeljük el. Támogatjuk az európai biztonsági tanács létrehozásának gondolatát.
- A Varsói Szerződésből való kilépésünk körülményei és formája.⁵⁰
- A szuverén Ukrajnát fontos külpolitikai, gazdasági, tudományos és kulturális partnereinknek tekintjük.
- Készek vagyunk a kapcsolatok bővítésére Ukrajnával. Ebben a szándékunkban fontos szerep hárul a Kárpátalján élő mintegy 200 ezer főnyi⁵¹ magyar nemzeti kisebbségre. Fontosnak tartjuk az ungvári főkonzulátus mielőbbi megnyitását.
- Érvényes magyarországi meghívással rendelkezik Maszol Vitalij Andrejevics úr, az Ukrán Minisztertanács elnöke. A meghívást napirenden tartjuk.
- Bízunk benne, hogy Göncz Árpád köztársasági elnök úr ukrajnai látogatását szeptember utolsó hetében realizálhatjuk.

⁴⁹ Utalás a Közép-európai Kezdeményezés öt tagállamára (Ausztria, Olaszország, Jugoszlávia, Magyarország, Csehszlovákia).

⁵⁰ Magyarország egyik fő kezdeményezője volt a Varsói Szerződés felosztatásának. 1990. június 7-én a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének (VSZ PTT) moszkvai ülésén Antall József miniszterelnök javaslatot terjesztett elő a Varsói Szerződés katonai szervezetének felszámolására. A kormány szándékait megerősítve, a magyar Országgyűlés 1990. június 26-án határozatban mondta ki, hogy kezdjen a kormány tárgyalásokat a Varsói Szerződésből való kilépésről. A Szovjetunió halogatására reagálva 1991. január közepén Lengyelországgal és Csehszlovákiával együtt közös nyilatkozatban szögezte le a magyar külügyminiszter a Varsói Szerződés leépítésének szükségességét, s amennyiben ebben a Szovjetunió nem partner, akkor júniusig a három visegrádi ország Moszkvától függetlenül is lezárja a szövetség katonai részét. 1991. február 25-én Budapesten egyeztek meg a Varsói Szerződés tagjai a szerződés katonai szervezetének március 31-i megszüntetéséről. A VSZ PTT utolsó, 1991. július 1-i prágai ülésén megszüntetnek nyilvánították a szervezetet.

⁵¹ Az 1989-es népszámlálás adatai alapján 163 111 magyar élt Kárpátalján.

– Hivatalos látogatásra szóló meghívással rendelkezem a Szovjetunióba. A látogatást október 24-ét követően tervezem. Ebből az alkalomból szívesen ellátogatnék Ukrajnába, ezen belül Kijevbe és Ungvárra.

Budapest, 1990. augusztus 22.

Kontra Ferenc szignója
VIII/22

3.

Tárgyalási témavázlat Szokai Imre részére az Anatolij Makszimovics Zlenko ukrán külügyminiszterrel folytatandó megbeszéléshez

1990. augusztus 22.

MNL OLXIX–J–1–j 1990. 71. dob. 002916/2.

Eredeti. Gépírás.

Külügyminisztérium
3. Területi Főosztály
Szovjet referatúra
Szuromi Antal
800/3⁵³
002916/2/1990.

Készült: 2 példányban
Kapja: Szokai Imre úr⁵²

FELJEGYZÉS

Tárgy: Tárgyalási témavázlat Szokai Imre úr részére az Anatolij Makszimovics Zlenko ukrán külügyminiszterrel folytatandó megbeszéléshez.
(1990. augusztus 24.)

Mellékletek

- Nagy fontosságot tulajdonítunk a magyar–ukrán közvetlen együttműködés fejlesztésének minden területen. A soron következő magas szintű látogatások ehhez jelentősen hozzájárulhatnak.
- Számon tartjuk, hogy Maszol miniszterelnöknek hivatalos magyarországi meghívása van, amelyre kölcsönösen megfelelő időpontban számítunk.

⁵² Szokai Imre (1950) 1974-től volt a Külügyminisztérium dolgozója. 1990. január 15-től külügyminiszter-helyettes, majd 1990. június 4. és 1991. december 17. között helyettes államtitkári tiszteletet töltött be.

⁵³ Kézírt írt, utólagos iktatószám.

- Úgy tervezzük, hogy Göncz Árpád úr kijevi és kárpátaljai látogatása szeptember végén megvalósul.
- A magyar külügyminiszter hivatalos moszkvai meghívással rendelkezik. Javasoltuk, hogy a látogatásra október 24-ét követően kerüljön sor. Szeretnénk, ha ez alkalomból Ukrajnát is felkeresné, és látogatást tenne Kijevben, valamint Ungvárott.⁵⁴
- A parlamenti beszédében a miniszter úr együttműködési szerződések megkötését vetette fel. Örömmel ismerkednénk meg elképzeléseivel, a kétoldalú közvetlen kapcsolatok létrehozására, azok szerződéses, jogi aktusokban való megfogalmazására vonatkozó elképzeléseivel.
- Mi javasoljuk munkabizottság létrehozását a nemzetiségi kódex⁵⁵ kidolgozására.
- A két Külügyminisztérium közötti kapcsolatok kiépítése. Rendszeres kapcsolattartás a külképviseleteken keresztül, konzultációk, új képviseletek felállítása. (Ukrán képviselet Magyarországon, magyar konzulátus Ungvárott.)
- Nagy jelentőséget tulajdonítunk a kétoldalú, közvetlen gazdasági kapcsolatoknak. Ilyen kapcsolatok már jelenleg is vannak egyes vállalatok és intézmények között. A piacgazdaságra és a szabaddevizás elszámolásra való áttérés új lehetőséget jelent az együttműködés erősítésére, amelynek realizálására közös erőfeszítésre van szükség. Mindkét fél érdekében állna harmadik országok vállalatainak bevonása, közös termelőegységek létrehozása. Szeretnénk, ha a Magyar–Ukrán Gazdasági Vegyesbizottság felújítaná munkáját.
- A Kárpátok–Tisza lehetséges sokoldalú regionális együttműködésről, amely a magyar–ukrán–kárpátaljai együttműködésre épülhetne.
- Geográfiai helyzetünk révén számos területen – közlekedés, turizmus – sajátos, összekötő szerepünk lehet, amelynek kihasználásában nagy lehetőséget látunk. Különösen érdekelték vagyunk a turizmus kölcsönös fejlesztésében.
- Az egyszerűsített határátlépés problémái,⁵⁶ a kialakult helyzet értékelése, kiútkeresés. (Az 1989. március 1-ével életbe lépett szerződés egyoldalú szovjet felmondása. Álláspontunk: az 1989-es megállapodás pozitívumait meg kell őrizni, az anomáliák közös erőfeszítéssel megszüntethetők, a határátlépőket a megállapodás alapján korszerűsíteni szükséges, a határ- és vámellenőrzést, valamint a ki- és beléptetést ugyancsak közös megállapodás alapján közösen lehetne végezni. Azonnali tárgyalásokra tettünk javaslatot Moszkvának, várjuk a választ, és kérjük az ukrán fél támogatását.)
- Elismerjük, amit a kárpátaljai magyarok anyanyelven történő oktatási lehetőségének szélesítéséért, identitásuk megőrzéséért tettek. Készek vagyunk Kijevvel együttműködve erősíteni ezt a folyamatot.
- Kulturális, művészeti kapcsolatainknak nagy hagyományai vannak. További erősítésük közös érdek.

⁵⁴ A két külügyminiszter következő hivatalos találkozására végül csak 1991. május végén Budapesten került sor.

⁵⁵ Utólagos aláhúzás a szövegben.

⁵⁶ Utólagos aláhúzás a szövegben.

- Érdekeltek vagyunk a Hungarológiai Központ munkájának a fejlesztésében.
- A II. világháborúban elesettek, a Magyarországról elhurcoltak emlékhelye.

Budapest, 1990. augusztus 22.

Szokai Imre szignója

4.

A Külügyminisztérium jelentése a magyar kormánynek Anatolij Makszimovics Zlenko ukrán külügyminiszter magyarországi látogatásáról

1990. szeptember 7.

MNL OL XIX-J-1-j 1990. 71. dob. 002916/1

Eredeti. Gépírás.

KÜLÜGYMINISZTERIUM

002916/1/1990.

SZIGORÚAN TITKOS!

Készült: 59 példányban

00057 számú példány

JELENTÉS

a Kormánynak

M. Zlenko ukrán külügyminiszter magyarországi
látogatásáról

Dr. Jeszenszky Géának, a Magyar Köztársaság külügyminisztere meghívására Anatolij Makszimovics Zlenko, az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság külügyminisztere 1990. augusztus 23–26. között hivatalos látogatást tett Magyarországon.

Az ukrán külügyminisztert fogadta dr. Antall József úr, a Magyar Köztársaság miniszterelnöke, aki kívánatosnak és időszerűnek minősítette a közvetlen kapcsolatok fejlesztését a szomszédos Ukrajnával, a Szovjetunióban végbemenő átalakulásoknak megfelelően. Tiszteletben tartjuk a Helsink-i Záróokmány alapelveit, beleértve az európai határok kérdését is. Felelősséget érzünk a határainkon túl élő magyarságért, kiállunk jogaikért. Örülünk annak, hogy a kárpátaljai magyarság helyzete javult. Miniszterelnök úr felvetette: egy területi autonómiával nem lehetne-e életüket, helyzetüket még kedvezőbbé tenni? Magunkról szólva kifejtette: az európai integrációnak mi is csak a küszöbén állunk. Esélyeink jók. Az önálló Ukrajnának helye lesz az integrálódó Európában. A kétoldalú közvetlen gazdasági kapcsolatoknak, benne vegyesvállalatok alakításának

nagy jelentőséget tulajdonítunk esetleg nyugati partnerek bevonásával. Támogatjuk a kulturális, tudományos együttműködés elmélyítését.

Zlenko miniszter úr tájékoztatott az Ukrán Legfelsőbb Tanács⁵⁷ állásfoglalásáról, miszerint külpolitikájuk fő iránya Európa, kapcsolataikban a szomszédos országok, így Magyarország, prioritást élveznek. Hosszú távú céljuk, hogy Ukrajna atomfegyvermentes, semleges ország legyen. Megköszönte a meghívást, a lehetőséget, hogy az ukrán–magyar közvetlen kapcsolatokról, s fejlesztési lehetőségeiről baráti, konstruktív megbeszéléseket folytathatott Budapesten. Minden téren – bilaterális és multilaterális alapon is – kezdeményezik az együttműködést velünk. Érdekeltek abban, hogy Magyarországon mielőbb ukrán képviselőt létesítsenek. Készek a nemzetiségi kérdéstről, az ezzel kapcsolatos együttműködésről tárgyalni a magyar féllel, valamint közös dokumentumot kidolgozni és elfogadni erről. Számítanak az európai közösségekben szerzett tapasztalatainkra.

A Jeszenszky Géza külügyminiszter úrral folytatott megbeszélésen Anatolij Zlenko tájékoztatást adott a hazájában végbemenő változásokról és az új külpolitikai törekvésekről. Hangsúlyozta, hogy az ukrán parlament által elfogadott függetlenségi nyilatkozat⁵⁸ Ukrajna Európához való közeledését szolgálja.

Ennek szellemében érdekükben áll a magyar–ukrán gazdasági kapcsolatok fejlesztése, beleértve a kishatárforgalmat is.

Készek együttműködni Magyarországgal a nemzetközi fórumokon.

Fontosnak tartanak az együttműködést egy kétoldalú, a nemzeti kisebbségekről szóló dokumentum létrehozásában. Javasolják, hogy szakértői szinten már a közeljövőben kerüljön sor tárgyalásokra. Együtt kívánnak működni a Nemzeti Kisebbségek Európai Chartája kidolgozásában is.

Kezdeményezte a külügyminisztériumok közötti rendszeres konzultációk életre hívását.

Az ukrán fél kifejezte készségét konzulátusok kölcsönös megnyitására vonatkozóan.

Anatolij Zlenko az USZSZK minisztertanácsa nevében köszönetét fejezte ki a Magyar Köztársaság kormányának a csernobili katasztrófa következményeinek elhárításához nyújtott magyar pénzügyi segítségért.

Az ukrán külügyminiszter látogatásra hívta meg Jeszenszky Gézát.

Katona Tamás államtitkár úrnál tett látogatása során Anatolij Zlenko aláhúzta Ukrajna érdekeltségét a szomszédos országokkal fennálló kapcsolatok fejlesztésében. Fontosnak tartotta az európai határok sérthetlenségéről szóló dokumentumok tiszteletben tartását.

A Szokai Imre helyettes államtitkár úrral való találkozáskor Anatolij Zlenko kiemelte Göncz Árpád köztársasági elnök úr szeptemberre tervezett ukrainai látogatásának jelen-

⁵⁷ A Legfelsőbb Tanács (Verhovna Rada) az ukrán politikai rendszerben a legfőbb törvényhozó szerv.

⁵⁸ Az Ukrán SZSZK 1990. július 16-án hirdette ki a *Nyilatkozat Ukrajna állami szuverenitásáról* című dokumentumot.

tőségét. Szakértői megbeszéléseket tartott szükségesnek annak érdekében, hogy a látogatás minél tartalmasabb, előremutatóbb legyen.

Ismételten felmerült, hogy a közelmúltban szovjet részről egyoldalúan korlátozott egyszerűsített határátlépés rendjével kapcsolatos magyar tárgyalási javaslatra nem érkezett válasz.

Fontosnak tartották a gazdasági, kulturális, ökológiai, egészségügyi, idegenforgalmi és egyéb területeken kialakítandó együttműködésre vonatkozó tervek mielőbbi kidolgozását. Konkrét elképzelések, javaslatok:

A magyar–ukrán gazdasági együttműködési kormányközi bizottság újítsa fel tevékenységét.

Érdekeinknek megfelelően építjük, bővítjük a közvetlen kapcsolatokat ukrainai és magyarországi kulturális-tudományos intézmények között.

- Az ukrán fél tanulmányozza a Kárpátok–Tisza szubregionális kooperációra vonatkozó magyar elképzeléseket.
- Ukrán részről megvizsgálják a kapcsolódási lehetőségeket a Bécs–Budapest Világkiállítás előkészületeihez.⁵⁹
- Kölcsönösen megvizsgáljuk egy határokon átnyúló természetvédelmi terület kialakítását a Felső-Tisza vidékén.⁶⁰
- Tanulmányozzuk a két- és többoldalú együttműködés lehetőségeit az ukrainai gyógyturizmus fejlesztésében.
- Az ukrán fél érdeklődik a Közép-európai Környezetvédelmi Központ iránt.⁶¹
- Az ukrán kormány támogatását kértük a második világháború idején a Szovjetunió területén elesett magyarok emlékművének felállításához.
- Az ukrán fél segítségét igényeltük a kijevi magyar kereskedelmi kirendeltség új épületével kapcsolatos problémák megoldásához.

A magyar fél megerősítette Maszol ukrán miniszterelnök magyarországi látogatására szóló meghívását.

Budapest, 1990. szeptember 7.

Dr. Jeszenszky Géza s. k.

⁵⁹ 1987 szeptemberében Grósz Károly miniszterelnök és Franz Vranitzky kancellár elvi megállapodást írtak alá az 1995-ös Bécs–Budapest Világkiállítás rendezéséről, melynek pályázatát 1988-ban hivatalosan is benyújtották a Világkiállítások Nemzetközi Irodájához. Ausztria 1991-ben, majd Magyarország 1994-ben lépett vissza a világkiállítás megrendezésétől.

⁶⁰ Habár az elmúlt 30 évben több, Magyarország, Ukrajna, Szlovákia és Románia bevonásával létrejövő természetvédelmi projekt valósult meg (például Magyarország–Szlovákia–Románia–Ukrajna ENI Határon Átnyúló Együttműködési Program), egységes természetvédelmi terület nem került kialakításra.

⁶¹ A Közép- és Kelet-európai Regionális Környezetvédelmi Központot (Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe) 1990-ben alapította az Európai Bizottság, az Amerikai Egyesült Államok, valamint a magyar kormány annak érdekében, hogy határokon átívelő környezetvédelmi projektek szervezőjeként hozzájáruljon a térség környezeti problémáinak felszámolásához.

5.

Emlékeztető az Anatolij Makszimovics Zlenko ukrán külügyminiszter magyarországi tárgyalásai során felmerült kérdésekről

1990. szeptember 5.

MNL OL XIX–J–1–j 1990. 71. dob. 002916/5

Eredeti. Gépírás.

Külügyminisztérium
3. Területi Főosztály
002916/5/1990⁶²

Készült: 5 példányban
Kapják: Szokai Imre
Saját (4 példány)

EMLÉKEZTETŐ

A. M. Zlenko ukrán külügyminiszter magyarországi tárgyalásai során felmerült kérdésekről

1. Göncz Árpád köztársasági elnök úr szeptember végére tervezett ukrainai látogatása.
– (Szakértői tárgyalásokon megbeszélni a tartalmi kérdéseket, dokumentum kidolgozása, kárpátaljai utazás előkészítése.)
2. Jeszenszky Géza külügyminiszter úr kijevi és kárpátaljai látogatása október végi moszkvai útjáról visszatérőben.
3. Maszol ukrán miniszterelnök magyarországi látogatása az év végén.
– (Gazdasági, politikai, kulturális, ökológiai stb. együttműködés területén a látogatáshoz kapcsolódó dokumentumtervezetek kidolgozása.)
4. Jeszenszky Géza és Anatolij Zlenko munkamegbeszélése az ENSZ Közgyűlés 45. ülészakán.⁶³
– (A budapesti megbeszélések óta tett intézkedések áttekintése.)
5. A gazdasági kapcsolatok élénkítésére célszerű felújítani a Magyar–ukrán Gazdasági Együttműködési Kormányközi Bizottság tevékenységét.
6. Szakértői tárgyalások kezdeményezése a gazdasági kooperációról, különös tekintettel a pótlólagos ukrán áruszállításokra, valamint harmadik országbeli partnerek bevonásával közös vállalatok létrehozására, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és a Kárpátontúli terület kapcsolatainak fejlesztésére.
7. Intézkedések a Csap–záhonyi átrakóközret⁶⁴ problémáinak megoldására.

⁶² Utólagosan írt jelzet.

⁶³ 1990. szeptember 25. – október 4. között tartották az ENSZ Közgyűlésének XLV. ülészakát New Yorkban. Ekkor a magyar külügyminiszter többek között Zlenko ukrán külügyrel is kétoldalú konzultációt folytatott. MKÉ, 1990, 50–51.

⁶⁴ Míután Kárpátalját a Szovjetunióhoz csatolták, az itteni vasútvonalakat is átalakították széles nyomtávolságúvá, ezért a magyar–szovjet teherszállítás fejlődésével egyre kiterjedtebb átrakóközret alakult ki a két határtelepülés között.

8. Konzulátusok kölcsönös létesítése Ungvárott, illetve Kelet-Magyarországon.⁶⁵
 - (Szakértői megbeszéléseken kidolgozni a részletes terveket, és Göncz Árpád ukránjai látogatása során bejelentést tenni.)
9. Nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos kétoldalú szakértői tárgyalásokon dokumentumtervezet előkészítése.
10. A Nemzeti Kisebbségek Európai Chartája kidolgozásában való részvétel.⁶⁶ Kölcsönös tájékoztatás a felek elképzeléseiről.
11. Az ukrán Külügyminisztérium közbenjár a magyar Kereskedelmi Kirendeltség elhelyezése érdekében.
 - (A városi tanács kifogásairól, illetve feltételeiről tájékoztatják a magyar felet. Igényeljük a szerződés teljesítésének megkezdését.)
12. Tájékoztatást nyújtunk az ukrán félnek:
 - Göncz Árpád ukránjai látogatásával kapcsolatos magyar előkészületekről, dokumentumtervezetekről.
 - A nemzeti kisebbségekkel foglalkozó magyar nyilatkozattervezetről.
 - Az Alpok–Adria együttműködésről.⁶⁷
 - A Kárpátok–Tisza szubregionális együttműködéssel kapcsolatos magyar tervekről.
 - A Pentagonáléről.
 - Az 1995-ös Bécs–Budapest Világkiállítással kapcsolatos előkészületekről és az ukrán fél esetleges bekapcsolódási lehetőségeiről.
 - A közvetlen kapcsolatokban érdekelt magyar egyetemek, színházak, szerkesztőségek stb. jegyzékéről.
 - Egy magyar kulturális képviselő vagy központ felállításával kapcsolatos terveinkről.
 - A budapesti székhelyű Közép-európai Környezetvédelmi Központ működéséről és az ukrán részvétel lehetőségéről.
 - A határ menti együttműködés tapasztalatairól, különösen Jugoszlávia és Ausztria tekintetében.
13. Tájékoztatást várunk az ukrán féltől:
 - A nemzetek közötti kapcsolatokkal foglalkozó ukrán intézettel való együttműködés lehetőségeiről.
 - Az Ukrán Kulturális Alapítvány és magyar kulturális intézmények kapcsolatfelvételével összefüggő elképzelésekről.
 - A kolera esetleges ukránjai terjedésére vonatkozó adatokról.
14. A határátkelőhelyek állapotának javítása.

⁶⁵ Leonyid Kravcsuk ukrán elnök 1993. február 26–27-i magyarországi tárgyalásai nyomán Nyíregyházán nyílt ukrán főkonzulátus. MKÉ, 1993, 159.

⁶⁶ Utalás az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 91. ülésén 1992. november 5-én aláírt Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának előkészítő munkájára.

⁶⁷ Utalás az 1978. november 20-án Velencében megalapított nemzetközi regionális szervezetre, az Alpok–Adria Munkaközösségre.

- (Szorgalmazni az illetékes magyar és ukrán /szovjet/ szervek tevékenységének összehangolását.)
- 15. Az augusztus eleje óta korlátozott könnyített határátlépés rendjének visszaállítása.
 - (Mielőbbi tárgyalások kezdése az egész kérdéskomplexumról és a szovjet fél álláspontjának tisztázása.)
- 16. Tárgyalásokat kezdeni a II. János Pál pápa 1991. augusztusi magyarországi látogatása idején várható ukrán érdeklődéssel kapcsolatban felmerülő technikai-pénzügyi stb. kérdésekről.⁶⁸
- 17. Egy Felső-Tisza-vidéki határokon átnyúló természetvédelmi terület kialakítása.
 - (Szakértői megbeszélésen tisztázni ennek részleteit.)
- 18. A kárpátaljai gyógyturizmus fejlesztése.
 - (Közös ukrán–magyar elképzelések kidolgozása a kárpátaljai gyógyvizek hasznosítására.)
- 19. Az 1991. évre vonatkozó magyar–ukrán kulturális cseréről szóló megállapodás előkészítése.
 - (Jegyzőkönyv-tervezet kidolgozása.)
- 20. A Szovjetunió (Ukrajna) területén a II. világháború idején elesett magyarok emlékművének felállítása.
 - (Az ukrán kormány támogatásának kérése a kijevi–darnyicai emlékmű létesítéséhez.)⁶⁹
- 21. A novomarkivkai templom újjáépítése.
 - (A magyar lehetőségek felkutatása, a helyreállításhoz való hozzájárulást illetően.)
- 22. A külügyminisztériumok közötti kontaktusok rendszeressé tétele.
- 23. Közös javaslatok kidolgozása és betervezése az ENSZ-ben.
 - (A nemzeti kisebbségekről szóló dokumentumok elkészítése során létrejött együttműködést bővíteni.)
- 24. Az ukrán kormány köszönete a Magyar Köztársaság Kormányának a csernobili katasztrófa következményeinek elhárításához nyújtott magyar pénzügyi segítségért.⁷⁰
A felmerült kérdésekkel, javaslatokkal kapcsolatos tájékoztatókat, felkéréseket levélben megküldjük az illetékes minisztériumoknak, illetve főhatóságoknak.

Budapest, 1990. szeptember 5.

Dr. Jeszenszky Géza s. k.

⁶⁸ 1991. augusztus 16–20-án tett látogatást Magyarországon II. János Pál pápa. Erre való tekintettel az ukrán fél kérte a könnyített határátlépést az ukrainai katolikusok számára, valamint hogy az egyre inkább inflálódo rubelt a hívek saját költségeik finanszírozására beválthassák Magyarországon.

⁶⁹ A tervezett emlékmű Kijev város ellenkezése miatt nem valósult meg.

⁷⁰ A magyar kormány az 1990. július 9-i 3231/1990. számú kormányhatározatában 3 millió forint összegű segílyt bocsátott az Ukrán SZSZK részére a csernobili szerencsétlenség következményeinek felszámolásához. MNL OL XIX–J–1–j 1990. 78. dob. 145-53-2959. A kormány 3231/1990. határozata a csernobili szerencsétlenség következményeinek felszámolásához való magyar hozzájárulásról. 1990. július 9.

6.

Rejtjeles távirat Zlenko látogatásának nemzetközi vonzatáról

1990. szeptember 6.

MNL OL XIX–J–1–j 1990. 71. dob. 002916/3.

Eredeti. Gépelt.

10027/46413

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos

Nagykövetség [sic!] Kijev	Azonosító KEV20831	Érkezett: 90.09.06. 13:30	Készítette: Sgy Ellenőrizte: Sz
------------------------------	-----------------------	------------------------------	------------------------------------

*T- Zlenko látogatásának nemzetközi vonzatai*⁷¹

41

Szeptember 5-én Zlenko ukrán külügyminiszter elmondta, hogy budapesti utazása és a közlemény nagy visszhangot váltott ki a környező országokban. Szinte versengés indult meg az Ukrajnával való kapcsolatok felvételéért.⁷²

A lengyel külügyminiszter már jelentkezett, hogy Kijevbe akar jönni. Szándékában van egy dokumentumot aláírni Lengyelország és Ukrajna új, demokratikus elveken alapuló kapcsolatairól. Október közepén lesz a találkozó.⁷³

Elmondta azt is, hogy tegnap a szlovák kormány bejelentette, hogy Ukrajnában fő-konzulátust fognak nyitni, de erről egyetlen ukrán vezetővel, a külügyminisztériummal sem tárgyaltak.⁷⁴

Zlenko örömmel újságolta, hogy az ukrán kormány úttörő jelentőségűnek tartja a budapesti dokumentumot Ukrajna nemzetközi szereplése szempontjából is, pl. Maszol miniszterelnök szeptember végi ENSZ-beli felszólalásában⁷⁵ már nemzetközi szereplésük sikere kezdeteiről beszélhet.

– 84 – P.

Dr. Jeszenszky Géza s. k.

⁷¹ Kézzel írt megjegyzés.

⁷² Utólagos aláhúzás.

⁷³ 1990. október 13-án írták alá a „Nyilatkozat a lengyel–ukrán kapcsolatok fejlesztésének alapjairól és általános irányairól” című dokumentumot.

⁷⁴ Erről lásd MNL OL XIX–J–1–j 1990. 71. dob. 145-114-002916/4/1990. Csehszlovák reagálás Zlenko budapesti látogatására.

⁷⁵ Vitalij Maszol 1990. október 5-én szólalt fel az ENSZ XLV. Közgyűlésén. <https://ask.un.org/faq/93789>. (Utolsó letöltés: 2021. április 4.)

Rövidítések és irodalomjegyzék

- CDAHO
Fond 1.
Opys 32.
- Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy, m. Kyiv [Ukrajna Társadalmi Egyesületeinek Központi Állami Levéltára]
Tsentralnyi komitet Komunistychnoi partii Ukrainy (TsK KPU), 1918–1991 [Az Ukrán Kommunista Párt Központi Bizottsága (UKP KB), 1918–1991]
Dokumenty zahalnoho viddilu TsK Kompartyy Ukrainy (nesekretna chastyna) 1970–1991. [Az Ukrán Kommunista Párt Központi Bizottsága általános részlegének dokumentumai (nyilvános rész), 1970–1991]
- MNL OL
XIX–J–1–j
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
Külügyminisztérium, TÚK iratok
- *
- ANONIM
2016
- A diplomáciai kapcsolatok létesítésének, illetve a Magyarország és Ukrajna közötti jószomszédságról és együttműködésről szóló alapszerződés aláírásának 25. évfordulójára*, Kijev, Magyarország Nagykövetsége, 2016.
- BARÁTH–GECSENYI
2015
- Főkonzulok, követek és nagykövetek 1945–1990*, szerk. BARÁTH Magdolna – GECSENYI Lajos, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2015.
- FEDINEC
2008
- FEDINEC Csilla: *Magyarország az ukrán külpolitikában*, In: *Limes*, 21. (2008) 3. sz. 299–309.
- FEDINEC
2012
- FEDINEC Csilla: *Ukrajna helye Európában és a magyar–ukrán kapcsolatok két évtizede*, In: *Külügyi Szemle*, 11. (2012) 4. sz. 99–124.
- GLATZ
2012
- GLATZ Ferenc: *Rendszerváltás, kisebbségpolitika, kultúrpolitika, 1989–1990*, In: *História*, 34. (2012) 1. sz. 2–4.

- GOLOVCSENKO
2009 B. I. ГОЛОВЧЕНКО: *Міністерство закордонних справ УРСР*, In: *Енциклопедія історії України. Том 6*, szerk. B. A. СМОЛІЙ, Київ, Наукова думка, 2009, 742.
- HAMBERGER–SZILÁGYI
2000 HAMBERGER JUDIT – SZILÁGYI IMRE: *Föderációk bomlása: Csehszlovákia és Jugoszlávia esete*, In: *Politikatudományi Szemle*, 9. (2000) 1–2. sz. 55–86.
- JESZENSZKY
2016 JESZENSZKY Géza: *Kísérlet a trianoni trauma orvoslására: Magyarország szomszédsági politikája a rendszerváltás éveiben*, Budapest, Osiris Kiadó, 2016.
- JESZENSZKY
2019 JESZENSZKY Géza: *Az 1991-es magyar–ukrán alapszerződés jelentősége*, In: „*Kijevi csirke*” (Geo)politika a mai Ukrajnában, szerk. FEDINEC Csilla, Budapest, Kalligram Kiadó, 2019, 45–62.
- KESKENY
2012 KESKENY Ernő: *A magyar–oroszc kapcsolatok 1989–2002*, Budapest, Századvég, 2012.
- MKÉ
1969 *Magyar Külpolitikai Évkönyv*, szerk. Sz. N., Budapest, Külügyminisztérium, 1969.
- MKÉ
1990–1993 *Magyar Külpolitikai Évkönyv*, szerk. TORDA Endréné, Budapest, Külügyminisztérium, 1990–1993.
- PALÁDI
2021a PALÁDI Renáta: *Anatolij Zlenko, a független Ukrajna első külügyminisztere*, In: *Újkor.hu*, 2021. április 4. <https://ujkor.hu/content/anatolij-zlenko-fuggetlen-ukrajna-elso-kulugyminisztere>. (Utolsó letöltés: 2021. április 4.)
- PALÁDI
2021b PALÁDI Renáta: *A magyar–ukrán kétoldalú kapcsolatépítés jogi, diplomáciai és protokolláris nehézségei 1989–1991 között*, In: *Külügyi Műhely*, 3. (2021) 1. sz. 6–31.
- PÁLDI
1996 PÁLDI András: *Egyre távolabb Moszkvától. Egy diplomata kijevi emlékei 1986–1992*, Budapest, Belvárosi Könyvkiadó, 1996.
- PÓTI
2000 PÓTI László: *The Hungarian–Ukrainian–Russian Triangle: Not Like Rubik’s Cube*, In: *On The Edge Ukrainian – Central*

European – Russian Security Triangle, szerk. Margarita M. BALMACEDA, Budapest, Central University Press, 2000, 127–164.

SÁRINGER
2018

SÁRINGER János: *Iratok az Antall-kormány külpolitikájához és diplomáciájához (1991. január – 1991. december)*, II, Budapest, Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló, 2018.

ТАБАЧНИК
2009

Д. В. ТАБАЧНИК: *Історія становлення і розвитку дипломатії України*, Київ, Либідь, 2009.

ТКАЧ
2006

Дмитро ТКАЧ: *Особливості становлення українсько-угорських міждержавних відносин*, In: *Україна–Угорщина: спільне минуле та сьогодення. Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 14–16 квітня 2005 р.)*, felelős szerk. В. А. Смолій, Київ, Ін-т історії України НАН України, 2006, 230–239.

VENES–MOLNÁR–
MOLNÁR 2011

VENES Mikola – MOLNÁR D. István – MOLNÁR József et al.: *Хроніка Закарпаття 1867–2010./Kárpátalja évszámokban 1867–2010*, Ужгород, Видавництво УжНУ «Говерла», 2011.

HU ISSN 0865 0632

Kiadja a Külgazdasági és Külügyminisztérium,
és a Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Eötvös Loránd Kutatói Hálózat
Felelős kiadó: Balogh Balázs főigazgató (BTK)
Borítóterv: Csizmadia Kata
Nyomdai előkészítés: BTK Történettudományi Intézet
Tudományos Információs Osztály
Tördelés: Zsigmondné Balázs Ildikó
Nyomdai munka: Séd Nyomda Kft., Szekszárd
Felelős vezető: Dránovits Anna